ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის შრომები. II
თბილისი. 2011

დიმიტრი სილაქაძე

დეზერტირობის პრობლემა საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის (1918-1921წწ.) რეგულარულ არმიაში

დეზერტირობა (ჯარის ნაწილებიდან თვითნებური გაქცევა) საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის რეგულარული არმიის შექმნის პროცესში დიდ სირთულეს ქმნიდა. საქართველოს დამფუძნებელი კრებისა და საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის 1919 წლის 27 ივნისს გამოცემული დეკრეტით, მშვიდობიანობის დროს ჯარის ნაწილების ექვს დღე-ღამეზე მეტით მიტოვება, ან დაგვიანება საპატიო მიზეზის გარეშე, ხოლო ომის, ან აჯანყების დროს კი, ერთ დღე-ღამეზე მეტით ნაწილის მიტოვება – ითვლებოდა სამსახურიდან გაქცევად. ამდენი ან უფრო ნაკლები დროით დატოვება ნაწილებისა, ითვლებოდა ნებადაურთავ წასვლად.[1] მშვიდობიანობის დროს სამსახურიდან გაქცევისათვის ოფიცრები და სამხედრო მოხელენი ისჯებოდნენ ოთხიდან ექვს წლამდე გამასწორებელ რაზმში გაგზავნითა და სათანადო უფლებების ჩამორთმევით. ჯარისკაცები ანალოგიური ქმედებისათვის – პირველად ორიდან ოთხ თვემდე სამხედრო საპყრობილეში დაპატიმრებით, ხოლო განმეორების შემთხვევაში ოთხიდან ექვს წლამდე გამასწორებელ რაზმში გაგზავნითა და სათანადო უფლებების ჩამორთმევით. ომიანობის დროს იგივე დანაშაულისათვის ყველა რანგის სამხედრო პირი ერთნაირად ისჯებოდა – კატორღით ოთხიდან ოც წლამ-

[1] საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებლივი აქტების კრებული 1918-1921. თბ. 1990, გვ. 280.

დე, ან უვადოდ, ან დახვრეტით.[2] ნაკლები სიმძიმის სასჯელი იყო გათვალისწინებული ნაწილებიდან უნებართვოდ წასვლისათვის. ასევე დიდ პრობლემას ქმნიდა სამხედრო სამსახურისთვის საერთოდ თავის არიდება.

ჩვენ ხელთ არსებული მასალებით ვეცდებით დავადგინოთ დეზერტირობის მასშტაბები და მისი შემაფერხებელი როლი რეგულარული არმიის მშენებლობის პროცესში, ასევე ამ სენის გამომწვევი მიზეზები. აღნიშნულ პრობლემაზე მუშაობისას აქცენტი გავაკეთეთ არასაომარ მდგომარეობაში რეგულარულ არმიაში მიმდინარე მოვლენებზე.

კვლევის პროცესში ძირითადად ვიხელმძღვანელეთ საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივის ფონდებში დაცული დოკუმენტებითა და სამხედრო სამინისტროს ჟურნალ „რესპუბლიკის ჯარის“ ნომრებში არსებული ინფორმაციით.

დეზერტირობის მასობრიობაში საარქივო საქმეების ერთი გადახედვაც კი იოლად დაგვარწმუნებს, რადგანაც თითქმის ყველგან ამ პრობლემაზე არის საუბარი, იქნება ეს სამხედრო მინისტრის ბრძანებები, მიმოწერა გენერალური შტაბის სხვადასხვა სექციებსა და სამხედრო ნაწილების შორის, რეგიონალური სამხედრო აღრიცხვის ნაწილის უფროსების მოხსენებებში და ა.შ. ამის საილუსტრაციოდ მოვიტანთ რამდენიმე მაგალითს. ზუგდიდის სააღრიცხვო ნაწილის უფროსი გენშტაბის სამობილიზაციო განყოფილებას 1920 წლის 16 სექტემბერს წერდა, რომ მის მიერ ჯარში გაწვეული 1209 კაციდან გაიქცა 275, ანუ გაწვეულთა 22%.[3] 1921 წლის 3 იანვარს გენერალური შტაბიდან სამხედრო ნაწილებში გაიგზავნა კითხვა, თუ რამდენი კაცი გაიქცა ამ შენაერთებიდან 10 ნოემბრის შემდეგ, როგორც გაირკვა 1920 წლის ნოემბრიდან – 1921 წლის იანვრამდე რეგულარული არმიის ნაწილებიდან (სამხედრო სკოლის გამოკლებით) გაიქცა 2707 ჯარისკაცი.[4]

[2] საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებლივი აქტების კრებული 1918-1921. თბ. 1990, გვ. 280-281.

[3] საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი. (შემდეგში სცსა). ფონდი 1969. აღწერა 2. საქმე 58, ფურც. 122

[4] სცსა. ფონდი. 1969. აღწ. 2. საქმე. 173, ფურც. 87. დოკუმენტში დეზერტი-

ერთი წლით ადრე 1920 წლის 21 იანვრის მოხსენებაში, სამხედრო მინისტრის მოადგილე გენერალი გედევანიშვილი პირდაპირ წერდა: „ეხლა ჯარს ვადგენთ და ვავსებთ იმავე დეზერტირებიდან, რომელნიც ჯარიდან გაიქცნენ, მაგრამ სამართალში არ იყვნენ მიცემულნი, ვინაიდან მიიმალნენ".[5] რა შეიძლება ყოფილიყო მიზეზი ან მიზეზები, არმიიდან ჯარისკაცების ასეთი მასობრივი გაქცევისა?

ერთი უმთავრესი მიზეზთაგანი იყო ჯარში არსებული უმძიმესი მატერიალური მდგომარეობა. ჯარისკაცებს მოუწყობელ ყაზარმებში ამყოფებდნენ, რომელთა ნაწილი ზამთარში თითქმის არ თბებოდა. პეტრე გელეიშვილი 1920 წლის 26 ოქტომბერს მთავრობის თავმჯდომარეს მოახსენებდა, რომ ბათუმში განთავსებული ჯარები დიდ განსაცდელშია, რომ ისინი ცხოვრობენ ყაზარმებში, რომელთაც არც კარები აქვს და არც ფანჯრები, შენობებში არ არის არც ნარები და არც საწოლები, ხოლო ჯარისკაცები პირდაპირ იატაკზე დაყრილ თივაზე წვანან. ასეთ პირობებში მცხოვრები და ცუდად ჩაცმული ჯარისკაცები საშინელ ციებ-ცხელებას განიცდიდნენ და იშვიათად თუ შეხვდებოდით ჯარისკაცს რომელსაც ადამიანის ფერი ედო. კიდევ უფრო ცუდ დღეში იყვნენ ოლქის ტერიტორიაზე პოსტებზე გაბნეული ჯარისკაცები, პოსტების უმეტესობაზე ჯარისკაცებს არ ჰქონდათ თავშესაფარი და ღია ცის ქვეშ ათევდნენ ღამეს, სიცივის გამო კი ჯარისკაცები ხშირად ადგილობრივ მცხოვრებთა ღობეებს ამტვრევდნენ და გასათბობად ცეცხლს ანთებდნენ. ამ მიზნით სახლების დაწვის შემთხვევებიც კი ყოფილა.[6] არა მხოლოდ სასაზღვრო პოსტებზე, არამედ დედაქალაქშიც კი რთული იყო ყაზარმების გათბობა, მაგალითად, არსენალის საგუშაგოს ყაზარმა თბებოდა ერთი რკინის „ფეჩით", რაც შენობას ვერ ათბობდა და ამასთანავე დღეში მხოლოდ სამ ღერ შეშას აძლევდნენ ჯარისკაცებს. ამავე ნაწილში ჯარისკაცთა შორის გავრცელებული იყო ბღერი, რასაც შენობაში არსებული ანტისანიტარია იწვევდა.[7] ხშირად

რთა რაოდენობა, მოცემულია ცალკეული ნაწილების მიხედვით.
[5] სცსა. ფონდი. 1969. აღწ. 2. საქმე. 58. ფურც. 4.
[6] სცსა. ფონდი 1969. აღწ. 2. საქმე. 56, ფურც. 153.
[7] სცსა. ფონდი 1969. აღწ. 2. საქმე. 69, ფურც. 88.

პრობლემას წარმოადგენდა საკვების დაგვიანებით, ან კიდევ რამდენიმე დღის განმავლობაში საერთოდ არმიღება. ქართული არმიის ყოველ-დღიურ ღარიბულ რაციონს თავის მოგონებებში იხსენებდა მსახიობი აკაკი ვასაძეც, რომელიც საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არმიაში სამხედრო-სავალდებულო სამსახურს გადიოდა: „დილის ექვს-ზე – ვარჯიში, ჩაი სახარინითა და გაფიცხებული მჭადით, რომელსაც გაუცრელი ფქვილისგან ფურნეში აცხობდნენ. შემდეგ – მეცადინეობა იარაღზე, მწყობრი. პირველ საათზე – სადილი: ლობიო და გაუცრელი ფქვილისაგან გამომცხვარი მჭადი, საღამოს – ისევ ჩაი სახარინით“.[8] მესამე ბრიგადის მეთაური გენერალი წულუკიძე გენერალური შტაბის უფროსს ალექსანდრე ზაქარიაძეს წერდა, რომ ხშირად არის შემთხვე-ვები როდესაც მეთორმეტე ათასეულის ჯარისკაცები სამი დღე პურს არ იღებენ, ასევე მათ თავის დროზე არ აწვდიან შეშას, სურსათს, ტა-ნისამოსს, ყოველივე ამის გამო კი ჯარისკაცები გარბიან ნაწილიდან.[9]

ნაწილებისათვის სურსათ-სანოვაგის დაგვიანებით ან საერთოდ არმიღება და ამის გამო ნაწილებიდან ჯარისკაცების გაქცევა, ზოგიერთ შემთხვევაში, განპირობებული იყო ტრანსპორტის არქონის გამო.[10]

მთლიანობაში არმიაში არსებული მძიმე მატერიალური მდგომა-რეობა უფრო მეტად ასახავდა ქვეყანაში არსებულ სიდუხჭირეს, ვიდ-რე არმიისადმი ქვეყნის ხელისუფლების გულგრილობას, 1919-1920 წლების საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის გასავალი შეადგენდა 1 960 490 798 ბონს, აქედან რეგულარულ არმიას (სახალხო გვარდიის გამოკლებით) გადაეცემოდა – 379 176 786 ბონი,[11] რაც შეადგენდა მთელი ბიუჯეტის 19.3%-ს. 1920 წლის ნოემბერ-დეკემბერში სახელმ-წიფო დაწესებულებებს დამატებით გადაეცათ 1 029 389 804 ბონი, აქედან რეგულარულ არმიას (სახალხო გვარდიის გამოკლებით) გადაე-ცა – 239 073 066 ბონი,[12] მთლიანი თანხის 23.2%. ორივე შემთხვე-

[8] აკაკი ვასაძე. მოგონებები, ფიქრები. თბ. 1977, გვ. 101.
[9] სცსა. ფონდი 1836. აღწ. 1. საქმე. 193, ფურც. 271.
[10] სცსა. ფონდი 1836. აღწ. 1. საქმე. 193, ფურც. 397; სცსა. ფონდი 1988. აღწ. 1. საქმე. 33, ფურც. 35.
[11] სცსა. ფონდი 1891. აღწ. 1. საქმე. 491, ფურც. 9. 12-13.
[12] გაზ.: „საქართველოს რესპუბლიკა“. №264, 1920 წელი. 20 ნოემბერი, გვ. 2.

ვაში საკმაოდ მაღალ პროცენტულ მაჩვენებელთან გვაქვს საქმე.

ჯარისკაცთა ისედაც დუხჭირ ყაზარმულ ცხოვრებას კიდევ უფრო ამძიმებდა ზოგიერთ ნაწილში ოფიცერთა და უნტერ-ოფიცერთა რიგითებისადმი ცუდი მოპყრობა. მეშვიდე ათასეულის მესამე გუნდის (ასეული – დ.ს) ზემდეგი ჩიტაია, არც მცირე სამხედრო კომისიის სტუმრობას მორიდებია და მათი თანდასწრებით აგინებდა ჯარისკაცებს. ამავე ათასეულის სხვა ზემდეგ სანიკიძეს ისე უცემია ერთ-ერთი რიგითი, რომ ეს უკანასკნელი ავად გამხდარა.[13] ამავე კომისიას სხვა ნაწილებშიც აღმოუჩენია ამ ტიპის დარღვევები. მეორე საარტილერიო დივიზიონის მე-2 ბატარეის ჯარისკაცები შეუკრებია მაიორ ქარუმიძეს და უთქვამს, რომ მინისტრის ბრძანებას ყურადღებას არ მიაქცევს და თუ დაიმსახურებენ ბატარეაში ჯარისკაცთა ცემა არ შეწყდება. ჯარისკაცები უცემიათ მესანგრეთა ათასეულის ლეიტენანტებს: აღლაძეს, ბულუღაშვილს და თათუხაშვილს, სადარაჯო ათასეულის ზემდეგებს გოთოშიასა და კახიანს.[14] ამასთანავე, ჯარისკაცებს არ აძლევდნენ უფლებას წარედგინათ საჩივარი ასეულის უფროსთან, ხოლო საარტილერიო შენაერთში კი – ბატარეის მეთაურთან. სადისციპლინო წესდების 58-ე მუხლის მიხედვით საჩივარი სწორედ ასეულის (ბატარეის) უფროსს წარედგინებოდა და თუ საჩივარი უშუალოდ ამ მეთაურებს ეხებოდა, მაშინ უნდა გადასცემოდა ასეულის სხვა უფროს ოფიცერს.[15] ამ პრობლემის აქტუალობაზე (ოფიცერთა და უნტერ-ოფიცერთა დამოკიდებულება რიგითებისადმი) მეტყველებს სამხედრო სამინისტროს ჟურნალ „რესპუბლიკის ჯარის“ პირველივე ნომერში დაწერილი სტატია – „მოკლე რჩევა ახალი ჯარის-კაცების მასწავლებელ ოფიცრებს“. სტატიის ავტორი ავქსენტი აბესაძე აღნიშნავდა ოფიცრების როლს ჯარისკაცებისათვის ნორმალური მოპყრობის აუცილებლობაში, რათა მათი წარმოდგენა ყაზარმაზე, როგორც საფრთხობელაზე, გაფანტვოდათ: „მოვლენ თუ არა, ახალი ჯარის-კაცები ყაზარმაში, მაშინვე შეხვდით

[13] სცსა. ფონდი 1833. აღწ. 1. საქმე. 368, ფურც. 408.
[14] სცსა. ფონდი. 1836. აღწ. 1. საქმე. 193, ფურც. 251-252.
[15] სცსა. ფონდი. 1836. აღწ. 1. საქმე. 193, ფურც. 251.

და თბილის გულით მიიღეთ ისინი. ხამი ჯარის-კაცებისათვის ყაზარმა რაღაც საფრთხობელაა, მათ სამხედრო სამსახურზე ანუ „სალდათობა-ზე“ როგორც თითონ ეძახიან და აგრეთვე ყაზარმაზე მეტად ცუდი წარმოდგენა აქვთ. თქვენი მოვალეობა არის ეს წარმოდგენა პირველ დღესვე გაუქარწყლოთ მათ და დაარწმუნოთ ისინი, რომ ყაზარმა არ არის ციხე ანუ ისეთი სახლი, სადაც ჯარისკაცები საწვალებლად მოჰ-ყავთ და „სალდათობა“ ანუ ჯარის კაცობა საპატიო წოდებაა, ეს სამ-შობლოსადმი სავალდებულო სამსახურია ყველა ახალგაზრდა ქართვე-ლისათვის“ (სტილი დაცულია – დ.ს).[16]

სტატიის ავტორი აქვე ოფიცრების დარიგებასთან ერთად ეხება კიდევ ერთ დიდ პრობლემას – თვითონ ჯარისკაცების დამოკიდებულე-ბას სამხედრო სამსახურისადმი, რომელთათვისაც სამხედრო სამსახური „სალდათობასთან“, ანუ საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვებამდე რუსულ არმიაში სავალდებულო სამსახურთან ასოცირდებოდა მთელი თავისი „სიკეთეებით“. ჟურნალის ამავე ნომერში დაიბეჭდა პროპაგან-დისტული ტიპის მოთხრობა „დაბრაკული“, რომლის მიზანსაც წარ-მოადგენდა მკითხველს განესხვავებინა ერთმანეთისაგან რუსულ არმია-ში და ქართულ არმიაში სამსახური. ამ ნაწარმოების შინაარსის თხრობით თავს არ შეგაწყენთ, რადგან მისი მთელი აზრი და მიზანი მთავარი გმირების, ძმების – ზაქრო და სოსოს მშობლების მიერ, სა-კუთარი შვილების ომში (ჯარში) წასვლასთან დაკავშირებით ორ გან-სხვავებულ დამოკიდებულებაში გამოიხატებოდა. როდესაც ძმებს რუსე-თის არმიაში იხმობენ გერმანიასთან საომრად, მშობლები ამბობდნენ: „ვინ არის გერმანიე, რა აქ იმას ჩვენთან საჩხუბარი, ან ჩვენ რა გვაქვს მასთან საქმე. მინახავს, საზღვარზე წავჩხუბებივარ, ერთი თუ მეორე? იქინა უნდა გავგზავნოთ აგი სიმწრით გაზრდილი ბაღნები და დავხოცოთ?“[17] მშობლები ყველა ხერხს მიმართავდნენ, რომ მათი შვი-

[16] ავქსენტი აბესაძე. მოკლე რჩევა ახალი ჯარისკაცების მასწავლებელ ოფიცრებს. ჟურნ.: „რესპუბლიკის ჯარი“. (სამხედრო სამინისტროს გან-კარგულებათა კრებული სამეცნიერო და სალიტერატურო განყოფილე-ბით). თბ. 1918. №1. 1 დეკემბერი, გვ. 5-6.

[17] ი. ბუკისციხელი. დაბრაკული (ნამდვილი ამბავი). ჟურნ.: „რესპუბლიკის

ლები არ წასულიყვნენ საომრად. გავიდა დრო და შვილებს უკვე საკუთარი სამშობლოსა და რევოლუციისათვის უწევდათ ბრძოლა, მამა კი შვილებს ბრძოლის ველზე შემდეგი სიტყვებით აცილებდა: „წადი შვილო, წადი ნეტავი მეც შემეძლოს, მეც გამოგყვები, რაღა ჯანდაბათ მინდა თავი, თუ ასეთ გასაჭირში ქვეყანას ვერ წავადგები... მაგრამ რაღაი, მუხლებში ღონე აღარ მაქვს და თვალები აღარ მიჭრის... შვიდობით დაგაბრუნოს ღმერთმა სახლში".[18] ამავე ჟურნალის სხვადასხვა ნომერში იბეჭდებოდა ივანე გომართელის სტატიების ციკლი – „საუბარი ჯარისკაცთან".

ივანე გომართელი ჯარისკაცებს უხსნიდა ჯარისკაცის როლს დემოკრატიულ სახელმწიფოში. თუ ის მეფის არმიაში წარმოადგენდა ზარბაზნის საზრდოს, რომელსაც „ტოჩნო ტაკ" და „ნიკაკ ნეტ"-ის აძახებინებდნენ, დედ-მამას აგინებდნენ და თავპირში ურტყამდნენ, ახლა ის საკუთარ სამშობლოს სჭირდებოდა, მთავრობა კი მუდამ იმას ფიქრობს, რომ მისი ცხოვრება უკეთესად იყოს მოწყობილი. ადრე თუ ჯარისკაცს ცხრა მთას იქით გზავნიდნენ საომრად, ახლა მას არ გაგზავნიან სხვების დასაჩაგრად და დასარბევად, არამედ მხოლოდ საკუთარი ქვეყნის დასაცავად გამოიყენებდნენ. გომართელი ჯარისკაცებს უხსნიდა, რომ ქვეყნის ნათელი მომავალი სწორედ მათზე იყო დამოკიდებული. წინათ თუ ის დახვრეტის შიშით მოქმედებდა, ახლა მის შეგნებას და ადამიანობას უნდა მიეცა მისთვის ძალა. ავტორს ესმოდა, რომ არმიაში ცუდი მატერიალური მდგომარეობა იყო. ეს ხდებოდა არა იმიტომ, რომ მთავრობას ჯარისკაცთათვის არ ემეტებოდა რამე, არამედ ქვეყანაში არსებული მძიმე მდგომარეობის გამო. სამხედროები, რომელთაც რუსეთის იმპერიის არმიაში, არანაირი უფლება არ გააჩნდათ, ითმენდნენ სამხედრო-სავალდებულო სამსახურში არსებულ გაჭირვებას. ავტორი ეხლაც იგივეს გაკეთებას ითხოვდა მათგან, მითუმეტეს ისინი უკვე დემოკრატიული რესპუბლიკის თავისუფალ ადამიანებს წარმოადგენდნენ.[19]

ჯარი". თბ. 1918. №1. 1 დეკემბერი, გვ. 9.

[18] ი. ბუკისციხელი. დაბრაკული (ნამდვილი ამბავი), გვ.16.

[19] ივ. გომართელი. საუბარი ჯარისკაცთან. ჟურნ.: „რესპუბლიკის ჯარი". თბ. 1918. №3. 15 დეკემბერი, გვ. 5-8; №4. 22. დეკემბერი, გვ. 7-11; თბ. 1919.

რეგულარული არმიაში სამსახურის ტრადიციის არქონასთან ერთად, ჯარისკაცებში სამხედრო სამსახურისადმი ანტიპათიას ამძაფრებდა პირველი მსოფლიო ომისა და რევოლუციის მტკივნეული შედეგები. რევოლუციური გარემო განსაკუთრებით ამძაფრებდა ოფიცრებსა და ჯარისკაცებში ისედაც არსებულ ანტაგონისტურ დამოკიდებულებას. ასევე, არმიაში ადგილი ჰქონდა ბოლშევიკების მხრიდან ანტისამთავრობო აგიტაციასაც.

ზოგიერთ შემთხვევაში ჯარისკაცების არმიიდან გაქცევას კურიოზული მიზეზები ჰქონდა. ცხენოსანი პოლკის მეთაური, გენერალური შტაბის უფროსს წერდა: „მე გავარკვიე დაჭერილ დეზერტირების გამოკითხვით, ის ახალ მოწვეულნი რომელნიც იყვნენ გაპარულნი, ამბობენ, რომ ეშინიათ ძლიერ დიდი ცხენების და მიდიოდენ ქვეით ათასეულებში გადასარიცხავათ. ამითი მაქვს ეჭვი, ათასეულებშიდ ალბათ იღებენ გაპარულ ახალ ჯარის კაცებს. მათი მოპოვება ძნელდება რათა ზოგი ერთი თავის სახლშიდაც არ იმყოფება გაქცევის შემდეგ. ზოგიერთი მართლაც ცხენზე შეჯდომის დროს სტირიან და თხოულობენ ცხენზე შეუჯდომლობას“.[20] იგივე ცხენოსანი პოლკის მეთაური სხვა მოხსენებაში გენშტაბს საყვედურობს ძალიან დაბალი სიმაღლის ჯარისკაცების გამოგზავნას, რადგანაც ისინი უზანგებსაც კი ვერ წვდებიან და საბოლოოდ ცხენების შიშის გამო გარბიან ნაწილიდან.[21]

კანონის მიხედვით როგორც ისჯებოდა დეზერტირობა ზემოთ უკვე გაგაცანით, მაგრამ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა ჯარიდან გაქცეულთა მიმართ ლმობიერ პოლიტიკას აწარმოებდა, ერთეული გამონაკლისების გარდა. როგორც საარქივო დოკუმენტებიდან ირკვევა, დეზერტირთა ნაწილის განთავისუფლებაზე, სოფლებისა და ერობების წარმომადგენელნი, ზოგიერთ შემთხვევაში კი დამფუძნებელი კრების წევრები შუამდგომლობდნენ. მათი შუამდგომლობა უმრავლეს შემთხვევაში კმაყოფილდებოდა.[22] გენერალი გედევანიშვილი

№7. 15 იანვარი, გვ. 5-8; №8. 26 იანვარი, გვ.3-6.
[20] სცსა. ფონდი. 1988. აღწ.1 საქმე. 45 ფურც. 45.
[21] სცსა. ფონდი. 1969. აღწ.2 საქმე.144. ფურც. 22.
[22] სცსა. ფონდი. 1969. აღწ. 2. საქმე. 58, ფურც. 4.

აყენებდა შუამდგომლობას სამხედრო მინისტრის წინაშე, რათა „უპატრონო“ დეზერტირებიც შეეწყალებინათ, რადგანაც მათაც იგივე დანაშაული ჰქონდათ ჩადენილი, რაც შეწყალებულებს. მისი აზრით, ეს ყოველივე შეწყალებულებზე დიდ ზნეობრივ გავლენას იქონიებდა, ამასთანავე საპყრობილეში გატარებული დრო ამ ჯარისკაცებს დააფიქრებდა მათ მიერ ჩადენილი საქციელის სიგლახეზე. ხაზინა გათავისუფლდებოდა მუქთამჭამელებისაგან, დაუბრუნდებოდა ჯარს მეომარი, სოფელს მუშა და დაწესებულებებსაც აღარ მოუწევდათ აუარებელი მიწერ-მოწერა ამ საკითხზე.[23] როგორც ამის შემდეგი დოკუმენტებიდან ირკვევა, რეგიონალური სამხედრო სააღრიცხვო სამსახურები და ერობები დაკავებულნი იყვნენ არმიიდან გამოქცეული დეზერტირების მოგროვებით და უკან ნაწილებში გაგზავნით. ეს კიდევ ცალკე პრობლემას ქმნიდა. სამხედრო ნაწილების მეთაურები ერობებს ადანაშაულებდნენ ამ საკითხისადმი გულგრილ დამოკიდებულებაში, თავის მხრივ კი ეს უკანასკნელნი ჩიოდნენ ბადრაგის ნაკლებობის და გაღებული ზედმეტი ხარჯების გამო.[24] როგორც ირკვევა, გავრცელებული ყოფილა არმიიდან გაქცეულების უკან დაბრუნების ორიგინალური ხერხი, კერძოდ, დეზერტირების მამების შეპყრობა, რაც ევალებოდა ადმინისტრაციულ ორგანოებს.[25]

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ დეზერტირობის პრობლემა მწვავედ იდგა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის რეგულარული არმიის შექმნის პროცესში და მას მასობრივი ხასიათი ჰქონდა. სამხედრო ნაწილებიდან სამხედრო მოსამსახურეების გაქცევას იწვევდა მრავალ მიზეზთა ერთობლიობა და მთავრობის მიერ ამ პრობლემის მოსაგვარებლად გადადგმული ნაბიჯებიც არაეფექტური გამოდგა.

[23] სცსა. ფონდი. 1969. აღწ. 2. საქმე. 58, ფურც. 4-5.
[24] სცსა. ფონდი. 1836. აღწ. 1. საქმე. 193, ფურც. 392.
[25] სცსა. ფონდი. 1969. აღწ. 2. საქმე. 144, ფურც. 54.

Dimitri Silakadze

PROBLEM OF DESERTION IN THE REGULAR ARMY OF THE FIRST DEMOCRATIC REPUBLIC OF GEORGIA (1918-1921)

Summary

Desertion created severe complications in founding the regular army of the first democratic republic of Georgia (1918-1921). A slight cast of a glance over the archival materials makes us sure in it. As many as 2707 soldiers fled from the army from November 1920 till the beginning of January 1921. What were the reasons of all these? Initially it was a complex social environment in the country which used to find its reflection on the army too. There were problems of ill-equipped barracks, food and various diseases in Georgian army. In some units, it was followed by the brutal treatment of private soldiers from the side of officers and under-officers. Also should be considered that the horrible results of WWI and the revolution aggravated negative public sentiment towards military service. It was accompanied by Bolsheviks' antigovernment agitation in the army units.

The liberal approach of the government of Georgian democratic republic to the resolution of desertion problem turned out to be ineffective.